

**ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ:
МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ**

**ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

ЭОЖ 373.013.77.026.091.3(574);
МРНТИ 14.25.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.014>

А.Д. Жумагелдиева,^{1*} Г.А. Абаева,¹ Т.У. Турыскулов²

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан*

²*Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
Шымкент қ., Қазақстан*

**ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА ПЕДАГОГТАРДЫҢ
КӘСІБИ ДАЯРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮЛГІСІ**

Аңдатпа

Біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесін дамыту заманауи білім беру жүйесінде басым бағыт болып табылады. Қазіргі зерттеуші ғалымдар мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін мұғалімнің кәсіби қызметін жүзеге асырудағы табыс дәрежесін анықтайтын біршама күрделі интегративті тұлғалық сапа ретінде анықтайды. Бұл мақаланың мақсаты – инклюзивті білім беруде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру моделін әзірлеу және сипаттау.

Мақалада білім беруде инклюзивті енгізудегі мәселелер талданады, атап айтқанда: мұғалімдердің кәсіби іс-әрекетінің белсенділенуі, дефектология мамандарының жетіспеушілігі, олардың инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға әдістемелік, психологиялық және ұйымдастырушылық дайын еместігі.

Зерттеу нәтижесінде педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру моделінің негізгі блоктарының сипаттамасы беріліп, инклюзивті білім беру процесінде педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесі анықталды.

Модель инклюзивті білім беру мұғалімдерін кәсіби даярлауда олардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытудың біртұтас жүйесі ретінде қарастыратын тәсілдерге негізделген. Атап айтқанда: когнитивтік, эмоционалды-мотивациялық, операциялық-құзырлық, рефлексиялық компонент. Мұғалімдердің инклюзивті білім беруде жұмыс істеуге дайындығының құрамдас бөліктері анықталды процессуалдық-ұйымдастырушылық компоненттер. Мақсатты блок мемлекеттік білім беру стандартының, педагогтың кәсіби стандартының және жалпы білім беру стандартының талаптарының интеграциясын көрсетеді.

Зерттеу нәтижелерін инклюзивті білім беруде болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үлгісін дамытуда ұолдануға мүмкіндік бар.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, кәсіби құзыреттілік, болашақ мұғалімдердің дайындығын қалыптастырудың білім беру модульдері моделі

Жумагелдиева А.Д., *¹ Абаева Г.А.,¹ Турыскулов У.Ж.²

¹*Казахский национальный педагогического университет им. Абая,
г. Алматы, Қазақстан*

²*Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,
г. Шымкент, Қазақстан*

**МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация

Развитие системы инклюзивного образования в нашей стране является приоритетным направлением современной образовательной системы. Современные ученые-исследователи определяют профессиональную компетентность педагога как достаточно сложное интегративное личностное

качество, которое определяет степень успешности педагога в реализации профессиональной деятельности. Цель данной статьи – разработать и охарактеризовать модель формирования профессиональной компетентности педагога в инклюзивном образовании.

В статье осуществлен анализ проблем в реализации инклюзии в образовании, такие как: интенсификация профессиональной деятельности педагогов, отсутствие специалистов-дефектологов, их методическая, психологическая и организационная неготовность к реализации инклюзивного образования.

В результате исследования дается характеристика основных блоков модели формирования профессиональной компетентности педагога и определяется процесс формирования профессиональной компетентности педагога в процессе инклюзивного образования.

В основу модели положены подходы, рассматривающие профессиональную подготовку педагогов инклюзивного образования как целостную систему развития их профессиональных компетенций. Модель включает 3 блока: концептуальный, процессуально-организационный и оценочно-аналитический. Выделены компоненты готовности педагогов к работе в инклюзивном образовании. А именно: когнитивный, эмоционально-мотивационный, операционально-компетентностный, рефлексивный компонент. В целевом блоке отражена интеграция требований государственного образовательного стандарта, профессионального стандарта педагога и стандарта общего образования. Имеется возможность использовать результаты исследования при разработке модели формирования профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, профессиональная компетенция, образовательные модули модель формирования готовности будущих педагогов

Zhumageldiyeva A.,¹ Abaeva G.,¹ Turyskulov U.²

*¹Abai Kazakh National Pedagogical university
Almaty, Kazakhstan*

*²South Kazakhstan State Pedagogical university
Shymkent, Kazakstan*

MODEL ON THE FORMATION OF TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCIES IN CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The development of an inclusive education system in our country is a priority in the modern educational system. Modern research scientists define teachers' the professional competence as a complex integrative personal quality that determines the degree of success of a teacher in the implementation of professional activities. The purpose of this article is to develop and characterize a model for the formation of a teacher's professional competence in inclusive education.

The article analyzes the problems in the implementation of inclusion in education, such as: the intensification of the professional activities of teachers, the lack of specialists in defectology, their methodological, psychological and organizational unpreparedness for the implementation of inclusive education.

As a result of the study, the characteristics of the main blocks of the model of the teacher's formation of the professional competence are given and the process of formation of the professional competence of the teacher in the process of inclusive education is determined.

The model is based on approaches that consider the professional training teachers of inclusive education as an integral system to develop their professional competences. The model includes 3 blocks: conceptual, procedural-organizational and evaluative-analytical. The components of teachers' readiness to work in inclusive education are highlighted. Namely: cognitive, emotional-motivational, operational-competence, reflective components. The target block reflects the integration of the state educational standard requirements, the professional standard of the teacher and the general education standard. It is possible to use the results of the study in developing a model for the formation of future teachers' professional competence in the context of inclusive education.

Keywords: inclusive education, professional competence, educational modules, a model of formation future teachers' readiness

Кіріспе. Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, тұрғылықты жері бойынша білім алу құқығы денсаулығы және мүгедектігі бар әрбір оқушы ие. Сондықтан мұндай «ерекше» оқушы әрбір білім беру ұйымында болуы мүмкін. Инклюзивті білім берудің мәні – мүмкіндігі шектеулі оқушылар өздерінің қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен бірге білім беру ұйымының кеңістігінде әртүрлі білім беру бағыттары бойынша білім алуына тосқауыл жоқ. Бұл кез-келген заманауи педагог инклюзивті білім беру кеңістігінде педагогикалық қызметті жүзеге асыруға дайын болуы керек дегенді білдіреді.

Еліміздегі білім беру жүйесі инклюзивті білім беруді жүзеге асыруда көп мәселелерді міндеттейді. Заманауи құқықтық құжаттарда мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқытудың инновациялық тәсілдерін енгізуге қатысты білім беру мекеме қызметкерлерін, педагогтарды оқытуды, оларды қайта даярлауды және біліктілігін арттыруды жүйелі ұйымдастыру қажеттілігі ескертілді. Әсіресе, инклюзивті білім беру құзыреттерін дамыту заманауи мұғалімдердің орасан зор жүктемелеріне қосымша функциялар болып табылатынын атап өткен жөн.

Инклюзивті білім беру мекемелерінде мұғалімдердің жеткіліксіз болуымен бірге, оларды материалдық қамтамасыз ету, кадрларды қайта даярлауға, атап айтқанда дефектологтарға жұмыс орындарын ашуда көптеген мәселелер бар. Бұл мақалада инклюзивті білім беру мұғалімдердің кәсіби қызметін белсендіруге назар аударатырып, олардың кәсіби даярлығына аса мән беруді мақсат еттік.

Педагогикалық ұжымның инклюзивті білім беруде жұмыс істеуге дайындығы инклюзив саласындағы білім беру саясатын іске асыру табысының негізгі құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Бұл бірқатар факторларға байланысты педагогикалық ұжымның функционалдық міндеттерін кеңейтуде. Кәсіби құзіреттілік деңгейі мұғалімнің ерекшеліктеріне, қабілеттеріне, мүмкіндіктеріне және ерекше қажеттіліктеріне байланысты ғана емес. Ол барлық оқушыларға білім беруді жүзеге асыруға дайындық дәрежесін күшейту бағытының өсуінде. Демек, тек дәстүрлі білімдер мен дағдыларға сүйене отырып, мұғалім бұдан былай жаңа функционалдық міндеттер мен еңбек әрекеттерін орындай алмайды. Сондықтан қазіргі заманғы мұғалім өзінің кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі ретінде инклюзивті кәсіби құзыреттілікке ие болуы керек. Ол педагогикалық қызметті инклюзивті білім беру жүйесінің заманауи шарттары бойынша жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Кәсіби құзыреттілік ұғымын анықтау мәселесі мұғалімнің кәсіби маман ретінде жан-жақты болуымен, оның кез-келген мәселенің түйінін шешуімен, жұмыс ортасын ұйымдастырумен бірге басқа да қабілет, біліктіліктерін талдау және жүйелеу аса өзекті мәселелердің бірі. Осы бағытта зерттеудің маңыздылығы инклюзивті білім беру процесінде болашақ педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру моделінің негізгі блоктарын сипаттау мен педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесін терең қарастырылуында. Сондықтан, зерттеуде болашақ педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру моделін құрастыра отырып, оның кәсіби мамандығына даярлығын жан-жақты сипаттауға арналады.

Әдебиеттерге шолу. Мұғалімнің кәсіби даярлығын анықтауға арналған қазіргі педагогика «кәсіби құзыреттілік» ұғымын енгізеді (А.К. Маркова, Р.О. Агавелян, Л.А. Петровская, В.А. Слостенин және т.б.). Бұл мұғалімдердің педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асыруға теориялық және практикалық даярлығының бірлігін білдіреді және олардың кәсіби шеберлігін сипаттайды [5]. Мұғалімдердің инклюзивті педагогика саласында кәсіби құзыреттілік дегеніміз мұғалымдердің арнайы даярлықтан өтуі, мүмкіндігі шектеулі оқушылардың мәселелерін шешуге дайын және кәсіби құзыретті болуы керек дегенді білдіреді.

Мүмкіндігі шектеулі оқушыларға білім беру қызметін көрсету үшін мұғалімдерді даярлау мәселесі соңғы уақытта өте өзекті болып отыр. Көптеген зерттеушілер кәсіби құзыреттілік ұғымын педагог тұлғасы мен іс-әрекетінің ажырамас көп деңгейлі кәсіби маңызды сипаттамасы ретінде кәсіби құзыреттіліктің мәні мен құрамдас бөліктерін талдайды (Р.О.Агавелян (2000), О.С.Бородин (2014), И.А. Зимняя (2003), А.К. Маркова (1996) және т.б.) [1; 2; 3; 6].

Инклюзивті білім беруді дамыту процесі кәсіптік білім беру жүйесі (кәсіптік оқыту, кәсіптік қайта даярлау, біліктілігін арттыру) арқылы педагог тұлғасының кәсіби сапаларын қалыптастыру мен жетілдіру ерекшеліктерін анықтайды. Педагогтың «кәсіби құзыреттілік» категориясының мазмұнын анықтау мәселелері көптеген зерттеулердің пәні болып табылады. Р.О. Агавелянның (2000) зерттеулерінде кәсіби құзыреттілік мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің саласымен байланысты. Ғалымның пікірінше, кәсіби құзыреттіліктің құрамдас бөліктеріне әдістемелік құзыреттілік, психологиялық-педагогикалық құзыреттілік, аутопсихологиялық құзыреттілік, оқытылатын пәннің ерекшеліктерімен байланысты арнайы құзыреттілік жатады. Р.О. Агавелянның пікіріне сүйенсек, кәсіби құзыреттілікті

мұғалімнің тұлғалық көзқарастары жоғары деңгейде жүзеге асатын, қарым-қатынас пен белсенділік тиімді жүзеге асырылатын және білім беру мен тәрбиелеу процесінде білім алушылардың жоғары нәтижелеріне қол жеткізілетін педагогикалық жұмыс деп түсінеміз [1].

Осы бағытта, О.С. Бородина (2014) білім беру ұйымдарында мұғалімдерін инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа даярлау туралы ұстанымын қарастырайық [2, 756.]. Педагогтың кәсіби құзыреттілігін зерттеуде И.А. Зимняя (2003) бұл құбылысты мотивациялық, құндылық-семантикалық, когнитивтік, мінез-құлық, эмоционалды-еріктік элементтердің жиынтығы ретінде қарастырады. И.А. Зимняя (2003) зерттеу барысында кәсіби құзыреттілік құрамын анықтады. Олар: өмір субъектісі ретінде мұғалімнің өзіне деген қатынасымен байланысты құзыреттер; оның кәсіби қызметіне байланысты құзыреттер; мұғалім мен басқа адамдар арасындағы өзара әрекеттесу процесіне байланысты құзыреттер [3].

И.А. Зимняя (2003) өнімсіз мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен өнімді мұғалімнің құзыреттілігі арасындағы айырмашылық туралы пікірі қызығушылық тудырады. Бұл ерекшелік, ең алдымен, ғалымның пікірінше, мұғалім білімінің психологиялық құрамдас бөліктерімен байланысты. Мысалы, оқушылардың оқу материалын меңгеру процесінің ерекшеліктерін білумен байланысты дифференциалды психологиялық компонент; студент әрекетінің әртүрлі түрлерінің сипаттамаларын білумен байланысты әлеуметтік-психологиялық компонент және аутопсихологиялық компонент анықталады [3, б. 42].

Дегенмен, инклюзивті білім беруді енгізуге байланысты заманауи мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің құрылымы инклюзивті құзыреттілік сияқты басқа құрамдас бөлікке ие болып, өзгерістерге ұшырайтынын атап өткен жөн. И.А. Оралканова (2014) өз еңбектерінде мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігі инклюзивті тәжірибені жүзеге асыратын кәсіби қызметінің тиімділігін қамтамасыз ететін интегративті-тұлғалық білім беру екенін атап көрсетеді. Осыған орай, ғалымның пікірінше, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру болашақ мұғалімді дайындау барысында, яғни инклюзивті білім берудің нақты тәжірибесін жүзеге асырғанға дейін басталуы керек [4, 102].

О.В. Карынбаева (2016) «кәсіби құзыреттілікті» оқытуда, қарым-қатынаста және тұлғаны дамыту процесінде кәсіби білім мен дағдыларды жүзеге асыру әдістері, тәсілдерінің жиынтығы деп анықтайды. Жалпы, кәсіби құзыреттілік екі жақты құрылымға ие: коммуникативті субкомпонент және қызметтің ішкі субкомпоненттері [9].

О.А. Козырева (2017) еңбектерінде құзыретті мұғалім – өзінің кәсіби қызметін сапалы деңгейде жүзеге асыратын, тиімді педагогикалық қарым-қатынасты қалыптастыратын, өзін тұлға және кәсіби маман ретінде сезінетін, оқыту мен тәрбиелеуде жоғары нәтиже көрсететін мұғалім екендігі атап көрсетілген [6, б.17].

Осы бағытта, А.К. Маркова мұғалім кәсіби құзыреттілігінің бірнеше түрін белгілейді. Олар: тұлғалық, әлеуметтік, жеке, арнайы құзыреттіліктер. Ғалымның пікірінше, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне кәсіби-педагогикалық қызметі, кәсіби білімі мен дағдысы, тұлғалық ерекшеліктері жатады [7].

Шуле Фырат Дурдукожа (2021) болашақ инклюзивті білім беру мұғалімдеріне мотивациялық бағыттылық; ақпараттық және операциялық блоктарды ұсынады. Оның пікірінше, отандық кәсіптік білім беру жүйесінде болашақ мұғалімдердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруға сұранысты қалыптастырды.

Біз, О.С. Кузьмина (2013) еңбектерінде айтылған пікірімен қосыламыз. Ғалымның пікірінше, инклюзивті құзыреттілік заманауи мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің міндетті құрамдас бөлігі болып табылады. О.С. Кузьминаның (2013) әзірлеген инклюзивті құзыреттілікті қалыптастыру моделі үш компонентті қамтиды: мақсатты, мазмұндық және ұйымдастырушылық. Ғалым болашақ мұғалімдердің кәсіби білім беру жүйесінде міндетті түрде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі ретінде оның инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үдерісін қамтуы керек деп тұжырымдайды [9, б.340].

Е.Г. Самарцева (2015) инклюзивті құзыреттілік құрылымына келесі компоненттерді қосады. Е.Г. Самарцева инклюзивті құзыреттілікті қалыптастырудың моделін әзірлей отырып, оған интенционалды, мазмұндық-процедуралық және нәтижелік компоненттерді енгізді. Оған: мотивациялық компонент, когнитивтік компонент, рефлексивті және операциялық компоненттер енеді [10, б.332].

Сонымен, бірқатар ғалымдардың зерттеу нысаны бойынша «инклюзивті құзыреттілік» терминінің мазмұны, кәсіптік білім беру жүйесінің барлық деңгейінде оның қалыптасу және даму кезеңдері қарастырылды. Зерттеушілер инклюзивті сыныпта жұмыс істегенде заманауи мұғалімнің алдында болатын бірқатар негізгі проблемаларды анықтады. Е.Г. Самарцева (2015) инклюзивті құзыреттілікті мүмкіндігі шектеулі оқушылардың білім беру қажеттіліктерін жүзеге асыруда жағдай жасау үшін

мұғалімнің қабілеттерінің жиынтығы деп түсінеді. Яғни, инклюзивті білім беру ортасын үлгілеуде осы санаттағы білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеудің барлық мәселелерін шешуді қамтамасыз ететін технологиялар мен әдістерді қолдану керек. Инклюзивті білім беру жүйесінің қызмет ету жағдайында өзін-өзі дамытудың, өзін-өзі тәрбиелеудің, сондай-ақ оқушылардың даму үдерісінің траекториясы жобаланады [10, 63].

Жамиля Т.Махамбетова, Ақмарал С.Мағауова (2022 ж.) Инклюзивті білім беру контекстіндегі кәсіби құзыреттер Инклюзия жағдайында мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқыту барысындағы кәсіби қызмет көптеген функцияларды қамтиды. Сонымен бірге, педагогика ғылымының категориялық аппара-тына енгізілген «кәсіби құзыреттілік» категориясы оны мұғалімнің теориялық және практикалық іс-әрекетін біріктіру призмасы арқылы қарастыратын көптеген ғалымдардың зерттеу нысанына айналды. Кәсіби құзыреттілік мұғалімнің дәрежесін сипаттауға және оның кәсіби шеберлігін бағалауға мүмкіндік береді [11, 63].

Сондықтан мұғалімнің кәсіби инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру кезінде ең алдымен гуманистік құндылық бағдарлары, оның ішінде оқушының өзіндік құндылығы, өзін-өзі дамытатын нысан ретіндегі идеясын қалыптастыру қажет. Мұғалім өзін тәлімгер рөлінде сезіне отырып, мүмкіндігі шектеулі студентті оқыту процесіне тиімді оқыту үрдісін ұйымдастыруы аса маңызды.

Т.Махамбетова, С.Мағауова (2022). инклюзивті құзыреттіліктің мазмұнын зерттей отырып, оның құрылымы мұғалімнің арнайы дағдыларын қамтуы керек деп есептейді. Авторлар мұндай дағдыларды әрекет түріне қарай жіктейді. Диагностикалық іс-әрекеттерді жүргізу кезінде мұғалімге мүмкіндігі шектеулі және кемістігі бар оқушылардың даму ерекшеліктерін анықтау, бағалау дағдылары қажет. Айта кету керек, инклюзивті құзыреттілігі бар мұғалім келесі маңызды қасиеттерге ие болуы керек. Олар: эмпатия, рефлексивтілік, ұтқырлық және икемділік, ынтымақтастыққа қабілеттілік, білім алушылардың қажеттіліктеріне сезімталдық, көпшілдік, коммуникативтілік, өзін-өзі дамыту [11].

Инклюзивті білім беру жағдайында білім берудің барлық кезеңдерінде осы санаттағы білім алушылармен түзету жұмыстарын жоспарлау, ұйымдастыру және жүзеге асыру мүмкіндігін меңгеруі маңызды. Мұғалімі білім алушылардың психофизикалық даму ерекшеліктері туралы әдістемелік, психологиялық-педагогикалық ақпаратты олармен жұмыс істеудің тиімді әдістерін, технологияларын таңдау позициясынан бағалай білуі шарт. Ол өзінің кәсіби қызметінің нәтижелерін, сондай-ақ инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істейтін әріптестерінің қызметін бағалау және талдау қабілетін меңгереді.

О.В. Карынбаева зерттеулерінде мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру моделі диагностикалық, мазмұндық, технологиялық, шығармашылық құрамдас бөліктермен ұсынылған. Ю.В. Шумиловская [14] еңбектеріндегі мақсатты, мазмұндық, процедуралық және бағалау – тиімді компоненттер болашақ мұғалімдердің кәсіби инклюзивті дайындығын қалыптастырудың үлгісі болып табылады.

И.Р. Хафизуллина өз еңбектерінде инклюзивті кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру моделінің құрамдас бөліктерінің әртүрлі жиынтығын ұсынады. Олар: ақпаратқа бағытталған, квазикәсіби, белсенділік. Ғалымның пайымдауынша, коммуникативті әрекетті жүзеге асыра отырып, мұғалім мүмкіндігі шектеулі және мүмкіндігі шектеулі оқушылармен, олардың ата-аналарымен, басқа оқушылардың ата-аналарымен, мұғалімдермен тиімді қарым-қатынас процесін құра білуі керек; оқу және басқа ақпаратты беру процесін құру кезінде осы санаттағы оқушылардың эмоционалдық, танымдық сфераларының ерекшеліктерін ескере білу. Инклюзивті білім беру жағдайында дидактикалық іс-әрекетті жүзеге асыра отырып, мұғалім коррекциялық бағыттың ерекшеліктерін ескерекеле, оқытудың мақсаттарын анықтай білуі, мүмкіндігі шектеулі оқушылардың психофизикалық, жас ерекшеліктерін ескере білуі керек [12].

В.В. Хитрюк (2016) бойынша бұл дағдылар мұғалімнің инклюзия жағдайында өзінің педагогикалық қызметін жүзеге асыра отырып, меңгеруі тиіс қажетті қалыптасқан білімдер жүйесіне негізделгенін кәсіби құзыреттіліктің жиынтығы екендігін атап өткен жөн. Мұндай білімге мүмкіндігі шектеулі оқушылардың жеке психофизикалық ерекшеліктерін білу кіреді. Осындай санаттағы оқушыларға түзету-дамыта оқытудың теориясы мен әдістемесі туралы білім, инклюзивті білім беру жағдайында оқушыларды тәрбиелеуге жеке көзқарасты ұйымдастыру және жүзеге асыру мақсатында педагогикалық, дефектологиялық, психоәлеуметтік білімдер көмек етеді [13, б.19].

Мұғалімнің инклюзивті ортадағы кәсіби құзыреттілігі мобильді және өзгермелі, ал оның мазмұны мұғалім іс-әрекетіне қойылатын шарттар мен талаптарға байланысты өзгеріп отырады. Сондықтан инклюзивті құзыреттілікті мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі ретінде қарастыра отырып,

инклюзивті құзыреттіліктің қалыптасу дәрежесі мұғалімнің инклюзия жағдайында өзінің кәсіби қызметін жүзеге асыруға дайындық деңгейін қамтамасыз етеді деп түйіндейміз.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Инклюзивті білім беруді дамыту процесі кәсіптік білім беру жүйесі бойынша әдебиеттерге талдау, салыстыру, тұжырымдау әдістері қолданылды. Инклюзивті білім беру ортасында болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауды ұйымдастыру және жүзеге мақсатында үлгілеу әдісі башылыққа алынды. Талдау нәтижелері мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру курсына инклюзивті құзыреттілікті қалыптастыру үдерісін дамытуға негіз болады. Талдау нәтижелерінде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі нақтыланып, болашақ мұғалімдердің дайындығын қалыптастыру моделінің мақсатты, мазмұндық, процессуалдық және диагностикалық блоктары ұсынылды.

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Инклюзивті білім беру жүйесінде жұмыс істеуге заманауи мұғалімнің кәсіби дайындығы біртұтас процесс болуы керек. Оның мәні мақсатты, мазмұндық, технологиялық және рефлексиялық құрамдас бөліктердің өзара байланысы мен тәуелділігінде. Сонымен қатар, әр түрлі топтардың оқушылары инклюзивті сыныпта оқи алатын болғандықтан, инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың ерекшеліктері кәсіптік оқыту жүйесін қалыптастыру қажеттілігін айқындайтынын атап өткен жөн. З.Мовкебаева, И.Оралканова, Э.Уайдуллақызы зерттеуінде мотивациялық-мақсатты, мазмұндық, процессуалдық-ұйымдастырушылық деп аталатын үш блокты анықтады [14, б. 551].

Авторлардың атап өтуінше, мұғалімдердің кәсіби және тұлғалық дайындығы үшін мыналар қажет:

– инклюзивті білім беру ұғымы мен оның дәстүрлі білім беру түрінен айырмашылығы неде екенін көрсету және түсіну;

– инклюзивті білім беру ортасында оқушылардың жас және тұлғалық дамуының психологиялық заңдылықтары мен ерекшеліктерін білу;

• даму қалпы бұзылған және қалыпты дамуы бар оқушыларды бірлесіп оқыту үшін оқу-тәрбие процесін психологиялық-дидактикалық жооқушыу әдістерін білу;

• инклюзивті білім беру ортасының барлық субъектілері арасындағы (оқушылармен және жеке топтарда, ата-аналармен, әріптес мұғалімдермен, мамандармен, басшылықпен) педагогикалық өзара әрекеттесудің әртүрлі әдістерін жүзеге асыру мүмкіндігін білу.

Жоғарыда атап өткеніміздей, мұғалім өзінің қызметін инклюзивті білім беру ортасының үнемі өзгеріп отыратын жағдайында жүзеге асырады. Бұл оның білім берудің технологияларын, әдістерін, құралдарын және формаларын мүмкіндігі шектеулі оқушылардың ерекшеліктеріне қарай бейімдеу қажеттілігін анықтайды. Болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығы барысында кәсіби инклюзивті құзыреттілікті қалыптастыру үдерісін модельдеу бірнеше бағытты қамтиды. Сонымен, В.В. Хитрюк (2016) өз зерттеуінде бұл процестің бірнеше кезеңдерін анықтап, оларды мотивациялық-мақсатты, мазмұндық, процессуалдық-ұйымдастырушылық, нәтижелі-бағалаушылықты қамтитын модельдің құрамдас бөліктері ретінде көрсетті [13].

Инклюзия контекстінде болжамдық әрекетті жүзеге асыра отырып, мұғалім бақылауды ұйымдастыра білуі, мүмкіндігі шектеулі оқушылардың жеке дамуын осы бақылаудың нәтижелерін түсіндіре білуі керек. Бейімделген білім беру бағдарламаларын құрастыру барысында және осы санаттағы білім алушылармен түзету жұмыстарын жоспарлау кезінде бақылау нәтижелерін ескере білуі де маңызды. Оқыту барысындағы қиындықтарды және ерекше санаттағы білім алушылардың даму процесінің нәтижелерін болжай білу оның кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі. Кейбір оқушылардың іс-әрекетінің барысы мен нәтижесі бойынша мінез-құлқының белгілі бір сипатының көрінуінің салдарын болжай білуі тиімді білім беру ортасын құрыда маңызд.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыруда трансформациялық қызметті жүзеге асыра отырып, педагог мүмкіндігі шектеулі оқушылар үшін білім беру мазмұнын өзгерту, бейімдеу үдерісінің заңдылықтарын анықтап, мәнін анықтай білуі керек. Осы санаттағы білім алушылардың психологиялық ерекшеліктерін, танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып, дидактикалық материалды өзінің оқу пәнінде түрлендіріп, бейімдей алуы оның кәсіби мамандығын игеруінің бір көрінісі. Инклюзивті сыныптағы барлық оқушылардың қарым-қатынас және оқу мотивтерін қалыптастыру жағдайларын жасай отырып, оқу жағдайын өзгерте білуде жетекші технологияларды қолдана алады. Инклюзивтік жағдайдағы оқу іс-әрекетін жүзеге асыру кезінде мұғалімге инклюзивті сыныптағы барлық оқушылардың мінез-құлқы мен іс-әрекетін талдай білу, оқу-тәрбие процесін түзету мақсатында талдау нәтижелерін түсіндіру; мүмкіндігі шектеулі оқушылардың мүмкіндіктеріне сәйкес келетін білім беру әдістері мен технологияларын қолдану оған көмекші құрал болады. Әлеуметтік іс-әрекеттерді орындау кезінде мұғалімге проблемаларды, мүмкіндіктерді, білім алушыларды инклюзивті білім беру кеңістігіне

элеуметтік бейімдеу және интеграциялау жағдайларын талдау қабілеті қажет. Яғни, инклюзивті сыныптағы барлық оқушылар арасында ерекше элеуметтік ауытқулардың алдын алу бойынша жұмысты ұйымдастыра білу және инклюзивті білім беру процесінің барлық субъектілеріне педагогикалық көмек пен қолдау көрсету мүмкіндігі.

Болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығы барысында оның кәсіби инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үдерісін модельдеу тәжірибесін зерттеу педагог ретінде кәсіби білім берудің барлық деңгейлерінде мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру моделін ұсынуға мүмкіндік берді.

Жоғарыдағы ғалымдардың үлгісіне негізделе отырып, біз ұсынған үлгі өзара байланысты үш блокты қамтитын жүйені қамтиды. Олар: концептуалды, процессуалдық-ұйымдастырушылық, мотивациялық-мақсатты және бағалаушы-аналитикалық.

Кесте 1 -Кәсіби инклюзивті құзыреттілік үлгісі

	Кәсіби инклюзивті құзыреттілік	Мазмұны
1	мотивациялық-мақсатты	тәсілдер, принциптер, мақсат, мазмұн, технологиялар, кезеңдері, шарттар
2	концептуалды-мазмұндық	жүйелік, субъективтік, құзыреттілікке негізделген бағыт
3	бағалаушы-аналитикалық	проблемалық, кәсіптік бағыттылық, ұтқырлық, белсенділік, жүйелілік
4	процессуалдық-ұйымдастырушылық	мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігін оның оқу іс-әрекетінің тиімділігінің негізі ретінде қалыптастыру. инклюзия жағдайында мүмкіндігі шектеулі және мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқыту барысындағы кәсіби қызмет

Біз ұсынған модельдің ерекшелігі кәсіби құзыреттілік инклюзивті білім беру аясында мұғалымнің ескеруі шартта компоненттердің құрылымын анықтауымызда. Модельде педагогикалық күш-жігердің бағытын белгілейтін мақсат ретінде мұғалімнің инклюзивті кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін кәсіби оқыту үдерісін ұйымдастыру айқындалған. Педагогтардың инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үдерісінің ішкі ұйымдастырылуы үлгінің құрылымдық құрамдас бөліктері Келесі сипатта ұсынылды. мотивациялық-мақсатты блок тәсілдер, принциптер, мақсат, мазмұн, технологиялар, кезеңдері, шарттары арқылы ашылады және элементтер арасындағы өзара әрекеттестіктің жүйелі түрде жаңғыртылуына жауап береді.

Модельдің концептуалды-мазмұндық блогы теориялық тәсілдердің негізгі бастапқы ережелерін қамтиды: жүйелік, субъективтік, құзыреттілікке негізделген. Мазмұндық блок арнайы бөлімдерді қосымша енгізуді, нақты құралдарды пайдалануды, білім беруді сапалы даралауды, білім беру ортасын кеңістіктік және уақыттық ұйымдастыруды қарастырады.

Жалпы, мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үдерісін ұйымдастырудың жетекші идеялары ретіндегі негізгі ұстанымдар: проблемалық, кәсіптік бағыттылық, ұтқырлық, белсенділік, жүйелілік.

Мұғалімнің кәсіби даярлығы барысында инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру моделінің процессуалдық-ұйымдастырушылық блогы мақсатты компонентті қамтиды (мақсаты – мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігін оның оқу іс-әрекетінің тиімділігінің негізі ретінде қалыптастыру).

Л.В. Горюнова (2018) Олар оқытудың мазмұндық құрамдас бөлігі ретінде жобалық бағыт, оның ішінде инклюзивтік бағыт бойынша жұмыстарды, білім беру бағыттарын, оның ішінде инклюзивті білім берудің теориясы мен әдістемесін зерделеуді; ұйымдастырушылық-әдістемелік бағыт бойынша білім беруді іске асыру шарттарын бейімдеу дағдыларын дамыту инклюзивтік ортада білім беру процесін басқару, стандартты емес міндеттерді шешу, өзінің кәсіби өзін-өзі дамытуын басқару қабілетін дамытуды көздейді [15].

Модельдің бағалаушы-аналитикалық блогы келесі құрамдастарды бақылау және бағалау, аналитикалық; түзетуші функцияларды қамтиды. Мұғалімнің кәсіби даярлығы барысында инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру моделінің бағалаушы-аналитикалық блогының мұндай мазмұны бақылаудың әртүрлі нысандарымен, білім алушылардың оқу-тәрбие процесінің жетістігін бағалауымен, оқу-тәрбие процесінің көрсеткіштері мен деңгейлерімен сипатталады. Инклюзия жағдайында

мұғалімнің алдағы педагогикалық қызметке даярлық моделі білім беру үдерісін және студенттер контингентін құрудың ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылды. Инклюзивтік жағдайдағы білім алушылардың мотивациялық-мақсатты блогы заманауи білім беру технологияларын пайдалану – белсенді оқыту технологияларына сүйенеді.

Зерттеу барысында алынған нәтижелерге негізделген ұсыныстар:

– Мұғалімдерге ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды диагностикалау және бағалау туралы ақпарат қажет пе деген сұрақ туындауы керек. Ал егер бар болса, осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін тренингтер ұйымдастырылуы міндетті.

– Мұғалімдер инклюзивті білім беруде жалпы қандай оқыту әдістері мен тәсілдерін қолданады. Оларға оқытудың арнайы әдістері мен тәсілдері қажет. Сондықтан, мұғалімдердің білім мен дағдыларын қанағаттандыру үшін білім беру жұмыстары жүргізілуі керек.

–Болашақта ерекше қажеттіліктері бар студенттердің отбасылары мен олардың мұғалімдері арасындағы қарым-қатынастың инклюзивті білім беру мұғалімдерінің кәсіби құзыреттіліктеріне әсерін зерттеуде арнайы мақсатында зерттеулер жүргізу керек.

– «Үйде білім алу, ауруханада білім алу, табиғи білім беру» сияқты курстарды мұғалімдерді дайындау бакалавриат бағдарламаларына қосуға болады. Бұл курстар бойынша біліктілікті арттыру бағдарламалары кезекші мұғалімдер үшін де ұйымдастырылуы мүмкін. Бакалавриат бағдарламаларындағы қолданыстағы арнайы білім беру бағдарламаларына «қолдану» өлшемін қосуға болады.

Жалпы, болашақ мұғалімдерге арнайы білім беру мектептеріндегі ерекше қажеттіліктері бар мұғалімдермен және арнайы білім беру мамандарымен жұмыс істеуге және сыныптағы тәжірибелерді бақылау мүмкіндігімен қамтамасыз етілуі керек. Олар өздеріне қажетті білімдер мен біліктілік үлгісін білген кезде, педагогтың инклюзивті кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесін ұйымдастыру мүмкін болып табылады.

Қорытынды. Инклюзивті білім беру ортасында болашақ мұғалімдерді даярлауды ұйымдастыру және жүзеге асыру барысында жүргізілген зерттеулер кәсіби қайта даярлауды толыққанды ұйымдастыру үшін нақты мазмұнымен анықталады. мұғалімнің инклюзивті кәсіби құзыреттілігін дамытуға бағытталған сәйкес технологияларды таңдау қажет екенін анықтады. Талдау нәтижелері мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру курсына инклюзивті құзыреттілікті қалыптастыру үдерісін дамытуға негіз болады. Сондай-ақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі нақтыланып, болашақ мұғалімдердің дайындығын қалыптастыру моделінің мақсатты, мазмұндық, процессуалдық және диагностикалық блоктары әзірленді.

Процедуралық блок белсенділік тәсіліне негізделген білім алушыларды инклюзивті білім беру ортасында жұмысқа дайындаудың нысандарын, әдістерін және құралдарын көрсетеді. Бұл жалпы білім беру жүйесі педагогтарының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруды қамтамасыз етеді және жалпы білім беретін мекемелерде мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқытумен байланысты мәселелерді дұрыс және тиімді шешуге мүмкіндік береді. Осылайша, әзірленген үлгі орта мектептерде педагогикалық білім берумен қатар, жоғары білім берудің барлық деңгейлерінде, қайта даярлау және біліктілігін арттыру жүйесінде кәсіби дайындық жағдайында педагогтың инклюзивті кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесін ұйымдастырудың негізі болып табылады.

Данная статья подготовлена в рамках программно-целевого финансирования Комитета науки МНУВО по теме BR18574162

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1. Агавелян Р.О. (2000) Социально-перцептивные процессы личности педагога специальной школы в профессиональной деятельности – Новосибирск. – 405 с.*
- 2. Бородин О.С. (2014) Формирование инклюзивной компетентности будущего учителя основ здоровья // Профессиональное образование в России и за рубежом.– № 1 (13). – С. 75-79.*
- 3. Зимняя И.А. (2003) Ключевые компетенции и новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня– № 5. – С. 34-42.*
- 4. Оралканова И.А. (2014) Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования// Диссертация на соискание научной степени доктора философии (PhD) – Алматы, 210 стр.*

5. Карынбаева О.В. (2016) Подготовка педагогов в дополнительном профессиональном образовании к формированию инклюзивной образовательной среды в общеобразовательных организациях – Тольятти. – 214 с.

6. Козырева О.А. (2017) Изменения в структуре профессиональной компетентности педагога в условиях перехода к инклюзивному образованию // Сибирский вестник специального образования – № 1 (19) – С. 31-34.

7. Маркова А.К. (1996) Психология профессионализма. – М.: Издательство: Международный гуманитарный фонд «Знание» – 308 с.

8.Şule Firat Durdukoca (2021) Reviewing of Teachers' Professional Competencies for Inclusive Education- International Education Studies; Vol. 14, No. 10 – <https://www.researchgate.net/publication/354448752>

9. Кузьмина О.С. (2013) Особенности организации подготовки педагогов к работе в условиях инклюзивного образования // В мире научных открытий. – Красноярск – № 11.8. – С. 337-344.

10. Самарцева Е.Г. (2015) Оценка профессиональной готовности будущих педагогов к инклюзивному образованию детей // Ученые записки Орловского государственного университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки»: научный журнал – Орел – № 1 (64). – С.328-331.

11.Zhamilya T. Makhambetova, Akmaral S. Magaiyova (2022) Professional Competences in the Context of Inclusive Education: A Model Design- European Journal of Educational Research Volume 12, Issue 1, 201 - 211. ISSN: 2165-8714 <https://www.eu-jer.com/>

12. Хафизуллина И. Н. (2008) Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки – Астрахань – 22 с.

13. Хитрюк В. В. (2016) Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования – Калининград. – 390 с.

14. Movkebaieva Z., Oralkanova I., Uaidullakzy E. (2013) The Professional Competence of Teachers in Inclusive Education- Procedia – Social and Behavioral Sciences – p. 549 – 554 file:///C:/Users/Abu/Downloads/UaidullakzyElmira1.pdf

15. Горюнова Л.В. (2018) Модель формирования инклюзивной компетентности педагога в процессе его профессиональной подготовки- file:///C:/Users/Abu/Downloads/model-formirovaniya-inklyuzivnoy-kompetentnosti-pedagoga-v-protssesse-ego-professionalnoy-podgotovki.pdf

References:

1. Agavelyan R.O. (2000) Sotsialno-pertseptivnyye protsessy lichnosti pedagoga spetsialnoy shkoly v professionalnoy deyatel'nosti – Novosibirsk. – 405 s.

2. Borodina O.S. (2014) Formirovaniye inklyuzivnoy kompetentnosti budushchego uchitelya osnov zdorovya // Professionalnoye obrazovaniye v Rossii i za rubezhom. – № 1 (13). – S. 75-79.

3. Zimnyaya I.A. (2003) Klyuchevyye kompetentsii i novaya paradigma rezul'tata obrazovaniya // Vyssheye obrazovaniye segodnya – № 5. – S. 34-42.

4. Oralkanova I.A. (2014) Formirovaniye gotovnosti uchiteley nachalnykh klassov k rabote v usloviyakh inklyuzivnogo obrazovaniya // Dissertatsiya na soiskaniye nauchnoy stepeni doktora filosofii (PhD) – Almaty, 210 str.

5. Karynbayeva O.V. (2016) Podgotovka pedagogov v dopolnitel'nom professional'nom obrazovanii k formirovaniyu inklyuzivnoy obrazovatel'noy sredy v obshcheobrazovatel'nykh organizatsiyakh – Tol'yatti. – 214 s.

6. Kozyreva O.A. (2017) Izmeneniya v strukture professionalnoy kompetentnosti pedagoga v usloviyakh perekhoda k inklyuzivnomu obrazovaniyu // Sibirskiy vestnik spetsial'nogo obrazovaniya – № 1 (19) – S. 31-34.

7. Markova A.K. (1996) Psikhologiya professionalizma. – М.: Izdatel'stvo: Mezhdunarodnyy gumanitarnyy fond «Znaniye» – 308 s.

8.Şule Firat Durdukoca (2021) Reviewing of Teachers' Professional Competencies for Inclusive Education- International Education Studies; Vol. 14, No. 10 – <https://www.researchgate.net/publication/354448752>

9. Kuzmina O.S. (2013) Osobennosti organizatsii podgotovki pedagogov k rabote v usloviyakh inklyuzivnogo obrazovaniya // V mire nauchnykh otkrytiy. – Krasnoyarsk – № 11.8. – S. 337-344.

10. Samartseva Ye.G. (2015) Otsenka professionalnoy gotovnosti budushchikh pedagogov k inklyuzivnomu obrazovaniyu detey // Uchenyye zapiski Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya «Gumanitarnyye i sotsial'nyye nauki»: nauchnyy zhurnal – Orel – № 1 (64). – S.328-331.

11. Zhamilya T. Makhambetova, Akmaral S. Magauova (2022) *Professional Competences in the Context of Inclusive Education: A Model Design- European Journal of Educational Research Volume 12, Issue 1, 201 – 211. ISSN: 2165-8714* <https://www.eu-jer.com/>

12. Khafizullina I. N. (2008) *Formirovaniye inklyuzivnoy kompetentnosti budushchikh uchiteley v protsesse professionalnoy podgotovki– Astrakhan'*– 22 s.

13. Khitryuk V. V. (2016) *Formirovaniye inklyuzivnoy gotovnosti budushchikh pedagogov v usloviyakh vysshego obrazovaniya – Kaliningrad.*, – 390 s.

14. Movkebaieva Z., Oralkanova I., Uaidullakzy E. (2013) *The Professional Competence of Teachers in Inclusive Education- Procedia - Social and Behavioral Sciences* –p. 549 – 554 <file:///C:/Users/Abu/Downloads/UaidullakzyElmira1.pdf>

15. Goryunova L.V. (2018) *Model' formirovaniya inklyuzivnoy kompetentnosti pedagoga v protsesse yego professionalnoy podgotovki- file:///C:/Users/Abu/Downloads/model-formirovaniya-inklyuzivnoy-kompetentnosti-pedagoga-v-protsesse-ego-professionalnoy-podgotovki.pdf*

ӘӨЖ 37.062.3(045)
МРНТИ 14.35.00

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.015>

А.М. Кажғалиева^{1*}, А.А. Акажанова¹

¹ С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ., Қазақстан

БІРІНШІ КУРС СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНА БЕЙІМДЕЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Қазіргі таңда психологиялық-педагогикалық зерттеулерде студенттердің жоғары оқу орнының білім беру ортасына бейімделу мәселесі өзекті мәселесі ретінде қаралады. Мақалада студенттердің жоғары оқу орнының білім беру ортасына бейімделу мәселелері бойынша әртүрлі авторлардың еңбектеріне талдау берілген. Авторлар қазақ диаспорасы өкілдері болып табылатын шетелдік студенттердің қазақстандық жоғары оқу орындарына бейімделуі мәселесінің өзектілігіне назар аударады. Авторлардың пікірінше, қазақ диаспорасы өкілдері болып табылатын шетелдік студенттердің барлығы қазақстандық жоғары оқу орындарына белгілі бір себептермен (коммуникативтік дағдылары, жеке қасиеттері және т.б.) т е з әрі табысты бейімделіп кетпейді.

Зерттеу тақырыбының өзектілігін анықтау үшін мақалада қазақ диаспорасы өкілдері болып табылатын шетелдік студенттер арасында жүргізілген эмоционалдық жағдайын өзін-өзі бағалау сауалнамасының нәтижелері берілген. Зерттеу барысында авторлар қазақ диаспорасы өкілдері болып табылатын шетелдік студенттердің эмоционалдық жағдайының деңгейін көрсететін тиісті деректерге қол жеткізді. Нәтижесінде қазақстандық жоғары оқу орындарының білім беру ортасына сәтті бейімделуге оңтайлы бағытталған жағдайлар анықталды. Осы мақаланы жазу аясында қазақ диаспорасының өкілдері болып табылатын шетелдік студенттердің қазақстандық жоғары оқу орындарына табысты бейімделуі үшін ұсыныстар тұжырымдалады.

Түйін сөздер: бейімделу, жоғары оқу орны, білім беру ортасы, студенттер, қазақ диаспорасы өкілдері.

Kazhgaliyeva A.,^{1*} Akazhanova A.¹

¹ Kazakh Agrotechnical University named after S.Seifullin
Astana, Kazakhstan

THE PROBLEMS OF STUDENTS' ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATION

Abstract

The article is devoted to the current issue of adaptation of students to the educational environment of the university. The materials of this article present an analysis of works on the adaptation of students to the